

Marginaleffekterna, indexreglering och regeringens skatteförslag

Att det är de relativt höga marginaleffekterna i det nuvarande skatte- och bidragssystemet även i vanliga inkomstlägen som framför allt har givit upphov till den pågående debatten om inkomstskattesystemets utformning — kanske efterkrigsperiodens mest intensiva skattedebatt — är knappast ett kontroversiellt påstående. De förändringar i den svenska ekonomin som kan sägas ligga bakom de höga marginaleffekterna är varken få eller enkla. Något försök att systematiskt klarlägga dessa förändringar skall inte göras här, men åtminstone tre viktiga omständigheter kan identifieras ganska lätt. För det första har naturligtvis den offentliga sektorns fortsatta snabba tillväxt och det härav betingade ökade skatteuttaget spelat en avgörande roll. Från 1965 till 1972 ökade offentlig konsumtion och investering (inklusive bostadsbyggande) från knappt 31 procent till 37 procent av BNP. Under samma period steg den andel av faktorinkomsten (exklusive arbetsgivaravgift) som hushållen har erlagt som direkta skatter och avgifter från knappt 37 procent till 50 procent enligt den senaste långtidsutredningen [SOU 1973: 21, s 73].

För det andra har vi den ökade sats-

ningen på inkomstutjämnning som kan sägas ha förekommit sedan mitten av 1960-talet (åtminstone om man bortser från de fördelningsmässiga konsekvenserna av den höga arbetslösheten under senare år). Ett inslag i denna politik var nyheten i 1970 års skattereform som innebar att de förut konstanta ortsavdragen ersattes av grundavdrag som trappas av i den mån den taxerade inkomsten överstiger 30 000 kr. Denna regel ger upphov till en "dold" marginaleffekt, eftersom den i intervallet 30 000—52 500 kr medför att alla marginalsatser baserade på *beskattningsbar* inkomst måste höjas med en femtedel för att avse den *taxerade* inkomsten som ju är det vanligen använda och rimliga inkomstbegreppet i skattediskussionen. Ett annat budgetpolitiskt inslag i den nya fördelningspolitiken var avvecklingen av det *generella* bostadsstödet (räntebidragen m m) från 1967 och införandet av inkomstgraderade bostadstillägg från 1969. De nya bostadstillägg har inte bara medfört väsentliga köpkraftsökningar för barnfamiljer med låga eller mellanstora inkomster vilket var syftet utan har också lett till starkt ökade marginaleffekter för dessa grupper.

Den tredje uppenbara förändringen i den svenska ekonomin som har bidragit till att intensifiera skattedebatten är den märkbart ökade inflationstakten. Under den gångna delen av 1970-talet har den årliga konsumentprisstegringen varit 6 à 7 procent som kan jämföras med en genomsnittlig prisstegringstakt under 1960-talet på 4 procent. Det är självklart att denna uppgång i inflationstakten har stärkt medvetenheten om den automatiska höjning av det reala skatteuttaget

Ekonom dr LARS MATTHIESSEN är lärare i nationalekonomi vid Handelshögskolan, Stockholm, och har gjort sina forskningsinsatser inom finanspolitiken. Han är dessutom medarbetare i budgetutredningen.

som det progressiva skattesystemet i dess nuvarande form resulterar i då inkomster och priser går upp. Alternativt kan man säga att i *real*a termer blir marginalskattesatserna högre och alltså lättare att observera ju snabbare prisstegrings-takten är.

Syftet med denna artikel är att översiktligt belysa hur det nuvarande skatte- och bidragssystemet fungerar från olika synpunkter och att diskutera några framförda förslag till ändringar i systemet. Att tonvikten i viss mån läggs vid margineffekterna betyder självfallet inte att exempelvis fördelningsaspekten är mindre väsentlig. För att visa hur ett skattesystem verkar räcker det i många fall att presentera en handfull väl valda exempel. Nackdelen med denna metod är givetvis att det finns olika uppfattningar om vilka exempel som är väl valda och att överblicken försvåras. Den något mastigare ansatsen att presentera relativt många exempel i tabellform har därför valts i denna artikel, men det är ändå ofrånkomligt att vissa förenklingar

måste accepteras och många detaljer utelämnas. Efter det deskriptiva avsnittet följer en diskussion av hur en indexreglering av skatte- och bidragssystemet skulle påverka dettas sätt att fungera. Som kommer att framgå skulle en sådan indexreglering bli delvis motverka den automatiska tendensen till förskjutning av inkomstfördelningen till nackdel för barnfamiljer med låga eller mellanstora inkomster. Det andra förslaget till ändring av skattesystemet som diskuteras är regeringens förslag om att slopa folkpensionsavgiften från nästa år. Också den redan beslutade ändringen av de statliga bostadstilläggen diskuteras. Om båda dessa ändringar gäller att de endast i ringa mån påverkar margineffekterna.

Det nuvarande skatte- och bidragssystemet

De skatter och bidrag som beaktas i det följande är inkomsskatt till staten och kommunerna, folkpensions- och sjukförsäkringsavgifter samt bostadstillägg och

Tabell 1. Margineffekter 1973 i procent

Taxerad inkomst (1 000 kr)	inga barn	1 barn	2 barn	3 barn	4 barn	5 barn
0-4 1/2	0	6	6	6	6	6
4 1/2-19 1/2	36	42	42	42	42	42
19 1/2-21	42	48	48	48	48	48
21-24 1/2	42	60	60	60	60	60
24 1/2-25	48	66	66	66	66	66
25-27	48	69	69	69	69	69
27-29	48	72	72	72	72	72
29-30	48	72	69	72	72	72
30-31	57,6	81,6	78,6	81,6	81,6	81,6
31-33 3/4	57,6	81,6	75,6	81,6	81,6	81,6
33 3/4-35	62,4	86,4	80,4	86,4	86,4	86,4
35-37	62,4	83,4	83,4	86,4	86,4	89,4
37-39 3/4	62,4	86,4	86,4	86,4	86,4	92,4
39 3/4-41	62,4	62,4	86,4	86,4	86,4	92,4
41-43 1/2	62,4	62,4	86,4	86,4	86,4	86,4
43 1/2-52 1/2	62,4	62,4	62,4	86,4	86,4	86,4
52 1/2-53 1/4	62	62	62	86	86	86
53 1/4-57	62	62	62	62	86	86
57-65 3/4	62	62	62	62	62	86
65 3/4-70	62	62	62	62	62	62
70-100	71	71	71	71	71	71
100-150	73	73	73	73	73	73
150-	78	78	78	78	78	78
hyra per månad (kr)	-	650	650	800	800	925

barnbidrag. Däremot bortses från andra inkomstgraderade avgifter som t ex daghemsavgifter. Det kan vara praktiskt att i fortsättningen använda förkortningen BT för bostadstilläggen och att låta uttrycken taxerad inkomst och förvärvsinkomst ha samma betydelse.

I *tabell 1* anges de sammanlagda marginaleffekterna enligt den skatteskala och BT-tabell (för Storstockholm) som gäller för 1973. Den kommunala utdebiteringen har förutsatts vara 24 procent, vilket motsvarar riksgenomsnittet. Sjukförsäkringsavgiftens marginaleffekt är obetydlig och hänsyn till den har inte tagits. Till följd av BTs konstruktion har två förenklingar gjorts i kalkylerna som bör hållas i minnet i det följande. Enligt nuvarande regler beror BT på den senast kända taxerade inkomsten, dvs inkomsten två kalenderår före. Inkomstökningar från ett år till ett annat

påverkar därför BT med två års eftersläpning. I det följande bortses från denna eftersläpning. För det andra är det föräldrarnas sammanlagda inkomst som ligger till grund för BT och beräkningar för barnfamiljer med två förvärvsarbete skulle således förutsätta precisa men godtyckliga antaganden om den andra förälderns inkomst. De presenterade kalkylerna omfattar därför endast barnfamiljer med en förvärvsarbete. Härav följer också att för en inkomsttagare med en viss inkomst skulle marginaleffekten vara större än den som anges i *tabell 1* om den andra föräldern också har inkomst och reducerade BT utgår.

Den första kolumnen i *tabell 1* motsvarar givetvis den vanliga inkomstskatteskalan. Att procentalen i intervallet 30 000—52 500 kr inte är heltal, beror på att de innehåller de beräknade

Tabell 2. Genomsnittliga skattekvoter 1973 i procent. Endast en förvärvsarbete per barnfamilj.

Taxerad inkomst 1 000 kr	inga barn		1 barn	2 barn	3 barn	4 barn	5 barn
	gifta — två förvärvs- arbetande samt ogifta	gifta — en förvärvs- arbetande					
5	8,7	0,0	-128,4	-166,8	-247,2	-291,6	-366,0
10	22,8	4,8	-56,4	-75,6	-115,8	-138,0	-175,2
12	25,2	10,2	-39,8	-55,8	-88,8	-107,8	-138,8
15	27,6	15,6	-23,2	-36,3	-62,8	-77,6	-102,4
17	28,7	18,1	-15,4	-26,7	-50,4	-63,4	-85,3
21	30,7	22,1	-3,9	-13,0	-32,2	-42,7	-60,5
26	33,3	26,4	8,9	1,6	-13,9	-26,4	-36,8
30	35,4	29,4	17,4	10,9	-2,4	-9,8	-22,2
35	38,8	33,6	26,8	20,4	9,8	3,5	-7,2
38	40,8	36,0	31,4	25,6	16,0	10,1	0,6
40	41,8	37,3	34,0	28,6	19,5	13,9	5,2
42	42,8	38,5	35,4	31,4	22,7	17,4	9,4
45	44,1	40,1	37,2	34,3	26,9	22,0	14,4
48	45,3	41,5	38,8	36,0	30,6	26,0	18,9
50	45,9	42,3	39,7	37,1	32,9	28,4	21,6
55	47,4	44,2	41,8	39,4	37,0	33,7	27,5
60	48,6	45,6	43,4	41,2	39,0	36,8	32,3
63	49,3	46,4	44,3	42,2	40,1	38,0	34,9
65	49,7	46,9	44,9	42,8	40,8	38,8	36,5
70	50,5	48,0	46,1	44,2	42,3	40,4	38,5
75	51,9	49,5	47,8	46,0	44,2	42,5	40,7
80	53,1	50,9	49,2	47,6	45,9	44,3	42,6
85	54,2	52,0	50,5	48,9	47,4	45,8	44,3
90	55,1	53,1	51,6	50,2	48,7	47,2	45,8
95	55,9	54,0	52,6	51,3	49,9	48,5	47,1
100	56,7	54,9	53,6	52,2	50,9	49,6	48,3
125	59,9	58,5	57,5	56,4	55,3	54,3	53,2
150	62,1	60,9	60,0	59,2	58,3	57,4	56,5
1 000	75,6	75,4	75,3	75,2	75,0	74,9	74,8

effekterna av grundavdragets avtrappning. Marginaleffekterna för BT (som fås genom att minska den totala marginaleffekten med marginalskattesatsen i kolumn 1) stiger som synes från 6 till i vissa fall 30 procent. För inkomsttagare med barn, taxerade inkomster på 30 000 kr eller mer och BT kommer marginaleffekterna därigenom att variera från 75 till 92 procent.¹ Då inkomsterna passerar gränserna för BT — som för tex en trebarnsförsörjare ligger vid 53 250 kr — faller marginaleffekterna givetvis kraftigt.

Tabell 2 visar den genomsnittliga skattekvoten (dvs den procentuella andel av den taxerade inkomsten som netto erläggs i skatt) i olika inkomstlägen. Skillnaden mellan kolumn 1 och 2 beror på skattereduktionen på 1 800 kr som ges till gift inkomsttagare (med eller utan barn) vars maka eller make inte förvärvsarbetar samt till ensamstående med barn.

Tabell 2 belyser i viss mån de relativt kraftiga inkomstfördelningseffekter som uppnås med hjälp av det progressiva skatte- och bidragssystemet. Ett uttryck härför är att skattekvoterna stiger med stigande inkomst och faller med stigande barnantal. Som synes är skattekvoterna negativa för barnfamiljer med låga inkomster därför att BT och barnbidragen — som betraktas som negativa skatter — tillsammans överstiger den egentliga inkomstskatten.

Det kan tilläggas här att av de inkomsttagare som är representerade i tabell 2 är gruppen i kolumn 1 klart den största. Av Sveriges 5 573 000 inkomsttagare 1971 tillhörde 62 procent denna grupp. Motsvarande procenttal för gruppen gifta — en förvärvsarbetande och för barnfamiljer med en förvärvsarbetande var 6 procent respektive 9 procent. Restgruppen på 23 procent utgjordes av barnfamiljer med två förvärvsarbetande. Det kan också nämnas att av totalt en miljon barnfamiljer 1970 hade 46 procent 1 barn, 37 procent två barn, 13 procent tre barn medan 4 procent hade fyra eller flera barn. Det hade varit av intresse att för varje grupp ha uppgifter om inkomsttagarnas fördelning efter inkomstens storlek. Sådana data finns dock inte tillgängliga. Däremot har SCB be-

räknat fördelningen efter storleken av sammanräknad inkomst för samtliga inkomsttagare. Efter en grov omräkning till taxerad inkomst (genom att dra av underskott å förvärvskälla och övriga allmänna avdrag) blir fördelningen:

taxerad inkomst (1 000 kr)	procentuell andel av inkomsttagarna
0	6,1
0–9,5	27,3
9,5–18,9	21,2
18,9–23,4	10,2
23,4–28,1	11,0
28,1–32,7	8,9
32,7–37,4	5,5
37,4–56,1	7,1
56,1–91,5	2,1
91,5–	0,6

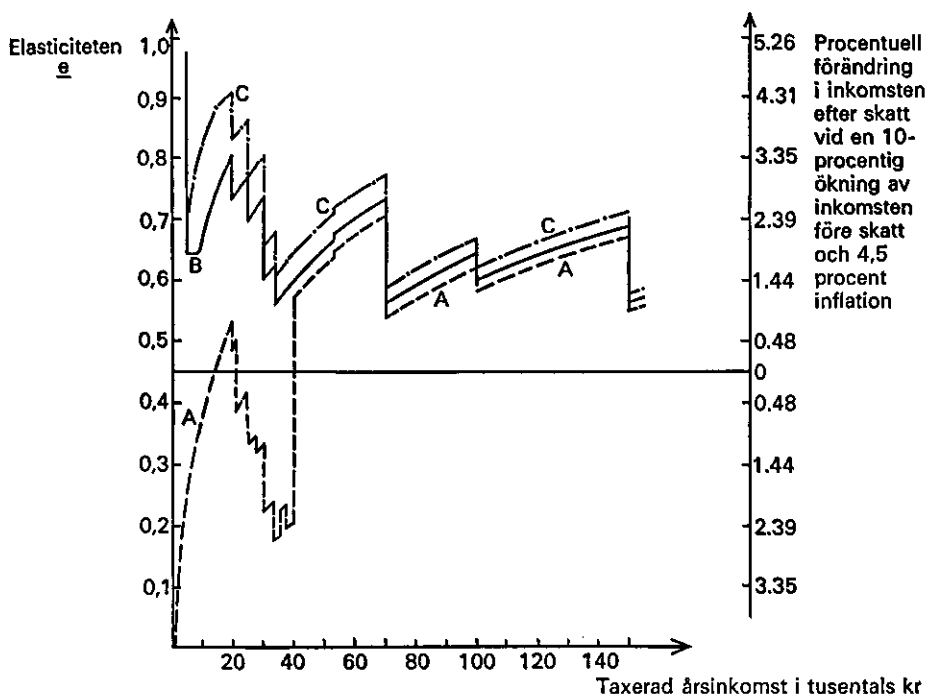
Ett inkomstskattesystems egenskaper kan naturligtvis illustreras på en rad olika sätt som belyser olika aspekter och därför kompletterat varandra. En ansats av intresse är att undersöka hur stora ökningarna av den reala disponibla inkomsten som skatte- och bidragssystemet resulterar i i olika inkomstlägen då förvärvsinkomsterna och konsumentpriserna stiger i en viss given takt. Räknad i procent är förändringen av real disponibel inkomst approximativt lika med ökningen av nominell disponibel inkomst minskad med konsumentprissteget. Hur stor ökningen av den nominella disponibla inkomsten blir beror givetvis på hur mycket förvärvsinkomsten ökar och på skattesystemet. Dettas inverkan kan sammanfattas i ett elasticitetsmått e som anger hur många procent den nominella inkomsten efter skatt ökar för varje procents ökning av nominella inkomsten före skatt. e är ett mått på skattesystemets progressivitet: ju högre elasticitet ju lägre progression.²

Denna elasticitet beror på ett enkelt sätt på marginaleffekten m och den ge-

¹ To m 1972 baserades BT på den beskattningsbara inkomsten och därför höjdes även BTs marginaleffekter av grundavdragets avtrappning. Bl a till följd härav uppgick marginaleffekterna enligt 1972 års regler till ca 97 procent i mycket betydande inkomstintervall.

² Kallas den procentuella ökningen av taxerad inkomst för Y medan P betecknar prisuppgången i procent så beräknas den procentuella ökningen av real disponibel inkomst d med hjälp av formeln $d = 100(eY - P)/(1 + P)$. Det betyder att $d = 0$ om $e = P/Y$.

Diagram 1

nomsnittliga skattekvoten g . Räknas m och g i procent kan elasticiteten skrivas: $e = (100-m)/(100-g)$. Eftersom elasticiteten e är av strategisk betydelse för de följande resonemangen kan det vara skäl att se litet närmare på den. Vi kan för det första konstatera att elasticiteten blir mindre ju större marginaleffekten är och större ju större den genomsnittliga skattekvoten är. För det andra är det klart att elasticiteten aldrig kan överstiga 1 eftersom marginaleffekten alltid är större än den genomsnittliga skattekvoten i ett progressivt skattesystem som det svenska. Hur elasticiteten beror på den taxerade inkomsten framgår av *diagram 1*. Liksom tabellerna förutsätter diagrammet att det finns endast en förvärvsarbetsbetande i varje barnfamilj. Kurvan A representerar barnfamiljer med ett barn medan kurva B gäller en gift inkomsttagare utan barn. Kurva C slutligen avser ensamstående utan barn eller en gift inkomsttagare utan barn vars make eller make förvärvsarbetar. Kurvorna för familjer med 2, 3, 4 och 5 barn har utelämnats för att inte äventyra diagrammets läsbarhet. Dessa kurvor skulle emellertid ha legat något *lägre* än kurva

A i diagrammet (lägre ju fler barn familjen har) och den branta uppgången vid inkomstnivån då BT upphör att utgå skulle givetvis ha inträffat vid högre inkomster än för kurva A.

Som kurvorna i *diagram 1* visar, stiger elasticiteten utan avbrott inom varje inkomstintervall med konstant marginaleffekt. Då en intervallgräns nås, faller elasticiteten och börjar sedan stiga från den nya lägre nivån. I det högsta inkomstintervallet — från 150 000 och uppåt — närmar elasticiteten sig successivt 1 eftersom skillnaden mellan den genomsnittliga och marginella skattekvoten minskar kontinuerligt. *Diagram 1* visar också att elasticiteten e varierar kraftigt mellan inkomsttagare med det nuvarande skatte- och bidragssystemet.

Med en lika stor procentuell ökning av alla inkomsttagares förvärvsinkomster och en viss prisstegringstakt varierar ökningarna av de *reala* disponibla inkomsterna parallellt med elasticiteterna. De minsta ökningarna av de *reala* disponibla inkomsterna uppnås då av de inkomsttagare med barn som inte har inkomster överstigande gränsen för BT. Detta resultat beror på en kombination

av relativt höga marginaleffekter och relativt låga genomsnittliga skattekvoter för dessa grupper. Som en illustration, låt oss anta att alla inkomsttagares taxerade inkomster stiger med 10 procent och att konsumentpriserna stiger med 4,5 procent. Man kan nu omforma elasticitetsskalan till vänster i *diagram 1* till en skala som mäter den procentuella förändringen av *real* disponibel inkomst.³ Denna nya skala har insatts till höger i *diagram 1* och en vågrät linje har ritats genom skalans nollpunkt. Det bör påpekas att kurvorna i *diagram 1* anger en litet för *hög* realinkomstökning i de fall då den förutsatta nominella inkomststegringen medför att man förflyttar sig från ett inkomstintervall till ett annat med en högre marginaleffekt. Hur stora förändringarna av de reala disponibla in-

komsterna blir i kalla siffror för inkomsttagare med olika inkomster och växlande barnantal har angetts i *tabell 3*. Med de antagna pris- och inkomstökningarna kommer inkomsttagare med barn och låga eller mellanstora inkomster att få vidkännas *minskningar* av sina reala disponibla inkomster. Däremot ökar de disponibla realinkomsterna för alla inkomsttagare utan barn liksom för barnfamiljer med höga inkomster.

Om i stället en lägre inkomstökning än 10 procent och/eller en större prisstegringstakt än 4,5 procent hade förutsatts skulle naturligtvis realinkomstförbättringarna över lag ha blivit mindre och sektorn med realinkomstsänkningar

³ Därvid används det uttryck för den reala disponibla inkomstens förändring som tidigare har angetts.

Tabell 3. Procentuell förändring av real disponibel inkomst då förvärvsinkomsten stiger med 10 procent och priserna stiger med 4,5 procent enligt 1973 års skatte- och bidragsregler. Endast en förvärvsarbetande per barnfamilj

Taxerad inkomst (1 000 kr)	inga barn		1 barn	2 barn	3 barn	4 barn	5 barn
	gifta — två förvärvs- arbetande samt ogifta	gifta — en förvärvs- arbetande					
5,0	+2,4	+1,8	-1,9	-2,2	-2,7	-2,9	-3,1
10,0	+3,6	+2,1	-0,8	-1,1	-1,7	-2,0	-2,3
12,0	+3,9	+2,5	-0,3	-0,7	-1,4	-1,6	-2,0
15,0	+4,1	+2,9	+0,2	-0,2	-0,9	-1,2	-1,6
17,0	+4,3	+3,2	+0,5	+0,1	-0,6	-0,9	-1,3
21,0	+3,7	+2,8	-0,6	-0,9	-1,4	-1,6	-1,9
26,0	+3,2	+2,5	-1,2	-1,5	-1,9	-2,1	-2,3
30,0	+2,0	+1,4	-2,2	-1,8	-2,6	-2,7	-2,9
35,0	+1,6	+1,1	-2,3	-2,5	-2,9	-3,0	-3,5
38,0	+1,8	+1,3	-0,6	-2,6	-2,8	-2,9	-3,4
40,0	+1,9	+1,4	+1,1	-2,1	-2,7	-2,8	-3,1
42,0	+2,0	+1,5	+1,3	-0,3	-2,6	-2,7	-2,9
45,0	+2,1	+1,7	+1,4	+1,2	-2,5	-2,6	-2,8
48,0	+2,3	+1,8	+1,6	+1,3	-2,4	-2,5	-2,7
50,0	+2,4	+2,0	+1,7	+1,4	-1,1	-2,5	-2,6
55,0	+2,7	+2,2	+1,9	+1,7	+1,5	-0,1	-2,5
60,0	+2,8	+2,4	+2,1	+1,9	+1,7	+1,4	-2,4
63,0	+2,9	+2,5	+2,2	+2,0	+1,8	+1,6	-0,3
65,0	+2,8	+2,4	+2,2	+1,9	+1,7	+1,5	+0,7
70,0	+1,3	+1,0	+0,8	+0,7	+0,5	+0,4	+0,2
75,0	+1,5	+1,2	+1,0	+0,8	+0,7	+0,5	+0,4
80,0	+1,6	+1,3	+1,2	+1,0	+0,8	+0,7	+0,5
85,0	+2,0	+1,5	+1,3	+1,1	+1,0	+0,8	+0,7
90,0	+1,9	+1,6	+1,4	+1,3	+1,1	+0,9	+0,8
95,0	+1,8	+1,5	+1,4	+1,2	+1,1	+0,9	+0,8
100,0	+1,7	+1,4	+1,3	+1,1	+1,0	+0,8	+0,7
125,0	+2,1	+1,9	+1,8	+1,6	+1,5	+1,3	+1,2
150,0	+1,2	+1,1	+1,0	+0,9	+0,7	+0,6	+0,5
1 000,0	+4,3	+4,2	+4,2	+4,2	+4,1	+4,1	+4,0

i *diagram 1* och i *tabell 3* skulle ha blivit större. För att i någon mån göra det möjligt att bedöma vad andra antaganden om pris- och inkomststegringstakten än de använda skulle betyda, anges i *tabell 4* elasticitetsvärden som med alternativa förutsättningar skulle ge oförändrad real disponibel inkomst. I *diagram 1* motsvarar nollinjen en elasticitet på 0,45 och detta värde återfinns också i *tabell 4* vid en inkomstökning på 10 procent och en prisstegring på 4,5 procent. Med en 12-procentig inkomstförstärkning och en prisuppgång på 5,5 procent motsvarar nollinjen en elasticitet på 0,46. Det betyder naturligtvis att de inkomsttagare som med kombination 10/4,5 procent får en realinkomstökning (-sänkning) också får en realinkomstökning (-sänkning) med kombinationen 12/5,5 procent. Det bör emellertid betonas att realinkomstförändringarnas storlek (till skillnad från deras förtecken) blir *olika* i de två fallen. *Tabell 4* är således användbar endast för att ange var i *diagram 1* gränsen mellan ökad och minskad real disponibel inkomst går med olika förutsättningar. Önskar man däremot avläsa förändringarna av de reala disponibla inkomsterna i *diagram 1* för andra kombinationer än 10/4,5 procent måste den högre skalan omräknas. Om man som ett tredje alternativ räknar med en inkomststegring på 8 procent och en prisuppgång på 5,5 procent måste nollinjen i *diagram 1* höjas från 0,45 till 0,69 och det skulle givetvis kraftigt öka andelen inkomsttagare som får realinkomstförsämring.

För barnfamiljer med taxerade inkomster från 30 000 kr och upp till gränsen för BT är elasticiteten av storleksordningen 0,2. För att hindra att dessa grupper får realinkomstminskningar med en prisstegring på 4,5 procent behövs det förvärvsinkomstökningar på över 20 procent. Rent bortsett ifrån att det är föga troligt att prisstegringen stannar vid 4,5 procent om betydande grupper får så kraftiga inkomstökningar så kan det anses för utslutet att så stora inkomstökningar kan ifrågakomma för närvarande.

Den slutsats räkneövningarna leder fram till är ganska klar. Med nuvarande skatte- och bidragssystem och rådande

Tabell 4. Värderna på elasticiteten e som vid olika antaganden om pris- och inkomststegringarna resulterar i oförändrad real disponibel inkomst

Inkomstökning i procent	Prisökning i procent			
	3,5	4,5	5,5	6,5
12	0,29	0,38	0,46	0,54
10	0,35	0,45	0,55	0,65
9	0,39	0,50	0,61	0,72
8	0,44	0,56	0,69	0,81
7	0,50	0,64	0,79	0,93
6	0,58	0,75	0,92	—
5	0,70	0,90	—	—

inflationstakt ligger det utom möjligheternas gräns för en betydande del av barnfamiljerna med låga eller mellanstora inkomster att för egen maskin uppnå en realinkomstökning. Tvärtom är årliga skattesänkningar, höjningar av BT eller liknande statliga "brandkårsutryckningar" ett villkor för att dessa barnfamiljer inte automatiskt skall få sänkt privat konsumtionsstandard. Däremot kan inkomsttagare utan hemmavarande barn (under 17) eller med höga inkomster räkna med en förbättring av den privata standarden med realistiska antaganden om inkomst- och prisutvecklingen.

Vad innebär en indexreglering av skattesystemet?

Om de höga marginaleffekterna för tex barnfamiljerna anses vara mindre önskvärda, är en indexreglering av skatter och bidrag en tänkbar metod för att minska dessa marginaleffekter. Det finns därför skäl att se närmare på vad en indexreglering — som i det följande förkortas till IR — innebär. I början av 1970-talet har IR av inkomstskatterna införts i Danmark och Holland. I Sverige har folkpensionerna och ATP-pensionerna sedan länge varit indexreglerade. Däremot har regeringen som bekant uttryckligen sagt ifrån i direktiven att skatteberedningen, som tillsattes förra året, inte skall utreda frågan om en eventuell indexreglering av inkomstskatten i Sverige.

Ett progressivt inkomstskattesystem medför definitionsmässigt att den ge-

nomsnittliga skattekvoten stiger då inkomsten ökar. Om konsumentpriserna samtidigt har gått upp lika mycket som inkomsten, har realinkomsten *före* skatt givetvis inte ändrats. Däremot har inkomsttagarens realinkomst *efter* skatt minskat eftersom skatten har ökat relativt mer än inkomsten. Man kan därför säga att inflationen har lett till ett realt sett ökat skatteuttag. Syftet med en IR av inkomstskatter och transfereringar är att hindra att den reala innebörden av beskattningen och de sociala bidragen ändras av en mer eller mindre nyckfull inflatorisk utveckling. Med en IR av skattesystemet blir skatten progressiv endast i den mån inkomsterna stiger mer än priserna. Om däremot inkomststegringen helt och hållet är "inflatorisk" (dvs motsvaras av en lika stor prisstegring) blir beskattningen proportionell och den genomsnittliga skattekvoten ökar således inte. Kompenseras slutligen inkomsttagaren inte för prisstegringen genom en minst lika stor inkomstökning kan en IR givetvis inte hindra en realinkomstförsämring, men denna blir mindre än den annars skulle ha varit.

En IR kan naturligtvis inte heller resultera i en minskning av skatteuttaget jämfört med *utgångsläget* om inkomsterna stiger minst lika snabbt som priserna. Däremot ligger det i sakens natur att skatten på inkomsten, såg året efter att IR har införts, blir lägre än skatten på *samma* års inkomst skulle ha varit utan IR. Hur stor denna skillnad blir beror givetvis på hur hög inflationstakten är. Mot denna bakgrund kan det utan tvivel vara starkt vilseledande att som Roland Spånt [1972] karaktärisera skillnaderna mellan skattebeloppen utan och med IR som skattesänkningar som ger inkomsttagarna möjligheter att öka sin konsumtion eller förmögenhet. I det enklaste fallet, då inkomster och priser stiger lika snabbt, medför IR att inkomsttagarnas reala disponibla inkomster i stället för att minska förblir oförändrade. En förutsättning härför är den (till en del) uteblivna skattehöjningen som således inte möjliggör någon konsumtionsökning eller förmögenhetsökning (jämfört med *utgångsläget*) utan är nödvändig för att bevara status quo.

Mera konkret kan man uppfatta IR

av inkomstskatter på två olika sätt som dock har precis samma innebörd. För det första kan man säga att IR innebär att alla inkomstgränser i skatteskalen justeras upp med lika många procent som priserna har stigit, varefter de hittillsvarande skattesatserna används i de nya inkomstintervallen. Ett alternativ härtill är att beräkna värdet av inkomsten i utgångslägets priser och sedan beräkna skattebeloppet med utgångspunkt från den givna skatteskalen och den deflaterade inkomsten. Eftersom det är enklare att omräkna *en* skatteskala än att omräkna miljoner av inkomster är det den första metoden som används i Danmark och Holland.

Vid utformningen av en IR är det givetvis nödvändigt att ta ställning till vilka skatter och transfereringar som skall omfattas av regleringen samt vilket inkomstbegrepp och prisindex som skall användas. Det säger sig självt att det i sista hand blir en politisk bedömning som besluten i dessa tre avseenden måste baseras på. I det följande antas att såväl inkomstskattorna som BT och barnbidrag indexregleras. Och den genomsnittliga skattekvot som skall vara opåverkad av "inflatoriska" inkomstökningar antas vara nettoskatten i procent av *taxerad inkomst*. Vad slutligen val av index gäller är åtminstone tre olika av intresse, nämligen nettoprisindex, konsumentprisindex och en index som avspeglar den genomsnittliga löne- eller inkomstutvecklingen. Skillnaden mellan konsumentprisindex och nettoprisindex är att den senare i princip har rensats från den prishöjande inverkan av höjda indirekta skatter. Det kan också påpekas här att i enlighet med praxis i Sverige har *konsumentprisindex* konsekvent använts för att beräkna inkomsttagarnas realinkomster. IR med en index för genomsnittslönen kommer normalt att bli den mest långtgående, eftersom den innebär att skatten för den enskilda inkomsttagaren stiger progressivt bara i den mån inkomstökningen är större än prisökningen *och* den genomsnittliga produktivitetstegringen. IR enligt denna modell föreslogs 1966 av partiet Det radikale venstre i Danmark. En följd av att indexreglera med hjälp av konsumentprisindex är naturligtvis att indirekta skattehöjningar som höjer kon-

sumentprisindex resulterar i kompenserande justeringar av den direkta skatten. Anledningen till att man både i Danmark och Holland har valt att använda en nettoprisindex och inte konsumentprisindex vid IR är troligen i första hand att man har velat undgå denna koppling mellan den indirekta beskattningen och inkomstskatten. Om det är administrativt hanterligt och politiskt önskvärt är det naturligtvis tänkbart att använda olika prisindex för inkomsttagargrupper med olika konsumtionsmönster.

Några konsekvenser av indexreglering

Det kan nu vara rimligt att ställa frågan hur den reala disponibla inkomsten skulle ha utvecklats om priser och inkomster

stiger och skatte- och bidragssystemet är indexreglerat. Som förut utgår vi ifrån 1973 års skatte- och bidragsregler och vi antar även nu att inkomsterna och priserna stiger med 10 respektive 4,5 procent. Nettoprisindex används vid IR men denna index förutsätts stiga lika mycket som konsumentprisindex. Den ökning av real disponibel inkomst som inkomsttagarna skulle få 1974 med de angivna förutsättningarna framgår av *tabell 5*. En jämförelse mellan tabellerna 3 och 5 visar således vad en IR betyder för de reala disponibla inkomsternas utveckling. Helt naturligt är alla procentuella ökningarna större med IR än utan. Därutöver kan vi konstatera att IR har medfört speciellt stora höjningar av procenttalen för inkomsttagare som har låga ökningstal i *tabell 3*, dvs barnfamiljerna

Tabell 5. Procentuell förändring av real disponibel inkomst då förvärvsinkomsten stiger med 10 procent och priserna ökar med 4,5 procent enligt 1973 års skatte- och bidragsregler kompletterad med en bestämmelse om indexreglering. Endast en förvärvsarbetsbetande i varje barnfamilj

Taxerad inkomst (1 000 kr)	inga barn		1 barn	2 barn	3 barn	4 barn	5 barn
	gifta — två förvärvsarbetsbetande samt ogifta	gifta — en förvärvsarbetsbetande					
5,0	3,7	3,3	1,3	1,2	0,9	0,8	0,7
10,0	4,3	3,5	1,9	1,8	1,4	1,3	1,1
12,0	4,5	3,7	2,2	2,0	1,6	1,5	1,3
15,0	4,6	3,9	2,5	2,3	1,9	1,7	1,5
17,0	4,7	4,1	2,6	2,4	2,0	1,9	1,7
21,0	4,4	3,9	2,0	1,9	1,6	1,5	1,3
26,0	4,1	3,8	1,6	1,4	1,2	1,1	1,0
30,0	3,5	3,1	1,1	1,1	0,9	0,9	0,8
35,0	3,3	3,0	1,0	0,9	0,8	0,7	0,4
38,0	3,4	3,1	2,8	0,9	0,8	0,8	0,6
40,0	3,4	3,1	2,9	1,4	0,9	0,8	0,9
42,0	3,5	3,2	3,1	3,1	0,9	0,9	0,8
45,0	3,5	3,3	3,1	3,0	1,0	1,0	0,8
48,0	3,6	3,3	3,1	3,1	1,1	1,0	0,9
50,0	3,7	3,5	3,3	3,1	1,8	1,0	0,9
55,0	3,9	3,6	3,4	3,3	3,2	2,3	1,0
60,0	3,9	3,7	3,5	3,4	3,3	3,1	0,9
65,0	3,9	3,7	3,6	3,4	3,3	3,2	2,8
70,0	3,1	2,9	2,8	2,8	2,6	2,6	2,5
75,0	3,2	3,0	2,9	2,8	2,8	2,6	2,6
80,0	3,2	3,1	3,0	2,9	2,8	2,8	2,6
85,0	3,6	3,2	3,1	3,0	2,9	2,8	2,8
90,0	3,4	3,2	3,1	3,1	3,0	2,8	2,8
95,0	3,3	3,1	3,1	2,9	2,9	2,8	2,7
100,0	3,3	3,1	3,1	3,0	2,9	2,8	2,8
125,0	3,5	3,4	3,4	3,2	3,2	3,1	3,0
150,0	3,0	3,0	2,9	2,9	2,7	2,7	2,6
1 000,0	4,7	4,7	4,7	4,7	4,6	4,6	4,5

med låga eller mellanstora inkomster.⁴ Att det blir så beror naturligtvis på att barnfamiljerna utöver justeringen av den egentliga inkomstskatten — som i kronor räknat är lika stor för alla inkomsttagare med samma inkomst⁵ — också får en uppräknig av BT och barnbidrag. IRs gynnsamma inverkan för barnfamiljerna med låga eller mellanstora inkomster har som synes medfört att ingen av dessa inkomsttagare får vidkännas *minskningar* av den reala disponibla inkomsten som fallet var i *tabell 3*. Generellt gäller då nettoprisindex används som regleringsprisindex att inga inkomsttagare *kan* få minskningar av den disponibla realinkomsten om de indirekta skattesatserna inte höjs och förvärvsinkomsterna stiger mer än priserna.

Tabell 5 visar emellertid också att barnfamiljerna utan höga inkomster även med IR får mindre ökniggar av realinkomsterna efter skatt än övriga inkomsttagare. Detta resultat sammanhänger med att inkomsttagarna utan barn i vårt exempel får hela inkomsten före skatt höjd med 10 procent (eftersom allt är förvärvsinkomst) och denna inkomstökning drabbas av relativt måttliga marginalskattesatser. För en inkomsttagare med barn är det däremot bara en del av inkomsten som ökar med 10 procent och denna del utsätts för höga margineffekter. Resten av inkomsten, dvs de sociala bidragen, räknas endast upp med 4,5 procent och därför ökar bidragen (trots att de inte beskattas) mindre än de disponibla inkomsterna för inkomsttagare utan barn.

Att dessa barnfamiljers reala disponibla inkomster stiger mindre än övriga grupper betyder naturligtvis att inkomstfördelningen förskjuts till barnfamiljernas nackdel om inga åtgärder insätts för att motverka denna tendens. Ett villkor för att barnfamiljerna inte skall bli akterseglade är så klart att BT stiger lika snabbt som övriga grupper disponibla förvärvsinkomster. Schematiskt skulle man kunna åstadkomma detta genom att indexreglera BT-skalan med en index för genomsnittlig disponibel förvärvsinkomst. Om tex de genomsnittliga förvärvsinkomsterna mellan två år skulle stiga från 25 000 kr till 27 500 kr och elasticiteten e är 0,65 för barnlösa

i detta inkomstläge så skulle BT-skalan behöva inflateras med 6,5 procent (0,65×10 procent). Denna IR av bostadstilläggen kan men behöver inte kombineras med en IR av inkomstskatten.

Man kan också tänka sig att avtrappningen av BT tas bort samtidigt som de höjs och görs beskattningsbara (som arbetslöshetsunderstöd och sjukpenning blir från nästa år). Elimineringen av BTs margineffekter skulle självfallet reducera de totala margineffekterna på ett drastiskt sätt. Med IR av såväl skatter som bidrag och säg 10-procentiga förvärvsinkomstökningar för alla skulle de disponibla inkomsterna visserligen inte öka lika mycket för alla i detta fall men variationerna skulle vara relativt små (variationensintervall bestäms av elasticiteten e för barnlösa inkomsttagare, jfr *diagram 1*). Vad man kan uppfatta som en nackdel med denna lösning är givetvis att inkomsttagare med så pass höga inkomster som 70 000 kr eller mer får behålla 20—30 procent av BT med nuvarande skatteskala. Om BTs avtrappning skulle ersättas med beskattning av dem är det dock rimligt att tänka sig att detta skulle ske i samband med en översyn av skatteskalen.

Det är naturligtvis också möjligt att förhindra en inkomstomfördelning till barnfamiljernas nackdel genom att varje år diskretionärt besluta om höjningar av BT. Detta kan tex ske på så sätt att alla BT höjs med ett visst belopp medan skalan är oförändrad eller genom att höja gränsen för oreducerade tillägg. Från fördelningssynpunkt är dessa metoder ganska klumpiga. Om man emellertid anser att de hjälpligt kompenserar för margineffekternas fördelningsmässiga konsekvenser så tvingas man ändå konstatera att metoderna är helt ineffektiva om man dessutom vill minska margineffekternas negativa inverkan dels på arbetsvilja och arbetsutbud, dels

⁴ Mera precist kan man säga att IRs inverkan på ökningen av real disponibel inkomst blir större ju *mindre* e -elasticiteten är.

⁵ I procent av den disponibla inkomsten betyder justeringen av den egentliga skatten något mer för inkomsttagaren utan än för inkomsttagaren med barn eftersom den senares disponibla inkomst är störst.

på ekonomins löneinflationsbenägenhet. Att de nämnda justeringarna av BT är ineffektiva i dessa avseenden beror givetvis på att de marginaleffekter individuella löntagare och organisationer har att räkna med framöver i stort sett inte påverkas.

Den inkomst man går miste om genom att avstå från att utföra en viss ytterligare arbetsinsats är den del av ersättningen som är kvar efter att marginalskatten (inklusive bortfallande BT) har räknats av. Ju högre marginaleffekterna är ju mindre blir den behållna delen av ersättningen och ju troligare är det att inkomsttagaren värderar fritidsupppoffringen högre än den möjliga inkomstökningen och därför avstår ifrån att utföra den extra arbetsinsatsen. Det bör framhållas att våra *kvantitativa* kunskaper om marginaleffekternas betydelse för arbetsvilja och arbetsutbud är ytterst begränsade. Klart är också att den enskilde inkomsttagarens möjligheter att på kort sikt mer markant variera sitt arbetsutbud är begränsade av uppenbara institutionella skäl. Även med dessa reservationer förefaller det dock sannolikt att införandet av BT 1969 i och för sig har medfört en tendens till *minskat* arbetsutbud dels därför att de kraftigt höjda marginaleffekterna har reducerat den behållna inkomsten från den marginella arbetsinsatsen (och således minskat "priset på fritid"), dels därför att inkomstförstärkningen genom bidragen har ökat efterfrågan på fritid. Det är vanskligt att mer precist uttala sig om hur en introduktion av IR skulle påverka arbetsvilja och arbetsutbud. De sänkningar av marginaleffekterna som IR medför bör öka arbetsutbudet efter en tid men denna tendens kan motverkas av att reformen ökar de disponibla inkomsterna och därmed efterfrågan på fritid. Att marginaleffekterna och inflationstakten för närvarande är relativt kraftiga innebär troligen att IRs nettoeffekt skulle bli ett ökat arbetsutbud.⁶ Om den ekonomiska politiken överhuvud taget skall utformas med sikte på att stimulera till ökade arbetsinsatser beror naturligtvis på en politisk bedömning.

Vad gäller sambandet mellan inflationstakt och marginaleffekter är det välkänt att den lönehöjning en organi-

sation eller enskild löntagare måste begära för att lönen efter skatt skall öka med säg 3 procent blir större ju högre marginaleffekterna är. Härtill kommer att man får räkna med att löneökningar utöver produktivitetsökningarna medför högre priser (eller i värsta fall minskad sysselsättning). Det är därför troligt att såväl lönehöjningarna som inflationstakten blir högre ju högre marginaleffekterna är. Härav följer också att med en IR bör kostnadsinflationstakten kunna hållas lägre än utan. De lägre marginaleffekterna med IR medför emellertid också att det *automatiskt* ökade skatteuttaget vid stigande inkomster blir lägre. I situationer med överskottsefterfrågan på varor och tjänster kan detta resultera i en ökad inflationstakt. Vilken effekt en IR skulle få på inflationstakten (vid en passiv ekonomisk politik) beror således på om försvagningen av den automatiska *destabilisatorn* på kostnadssidan betyder mer eller mindre än försvagningen av den automatiska *stabilisatorn* på efterfrågesidan. I allmänhet torde det vara lättare att styra efterfrågan med den ekonomiska politikens hjälp än att påverka kostnadsutvecklingen. Det kan också tilläggas att automatiska skatteökningar under arbetslöshetsåren 1971—73 har bromsat återhämtningen och att denna utan tvivel skulle ha gått raskare om man under dessa år hade haft indexreglerade skatter och bidrag.

En viktig följd för resursfördelningen av att införa IR är naturligtvis att inkomstskatternas automatiska tillväxt bromsas eftersom progressiva skatter inte drabbar den del av inkomstökningarna som motsvarar prisstegringarna. I

⁶ Det kan vara rimligt att med ett exempel antyda hur stora sänkningar av marginaleffekterna en IR kan medföra. Antag att en inkomsttagare med två barn har en taxerad inkomst på 38 000 kr. Med nuvarande regler är då marginaleffekterna 86,4 procent och den genomsnittliga skattekvoten 25,6 procent, jfr *tabell 1* och *tabell 2*. Med en inkomstökning som är dubbelt så stor som prisstegringstakten samt IR blir marginaleffekten i stället 56,0 procent ($=0,5 \cdot 86,4 + 0,5 \cdot 25,6$) [Matthiessen 1973 s 57]. För en ensamstående utan barn men med samma inkomst blir marginalsattesatsen med och utan IR 62,4 procent respektive 51,6 procent, alltså en väsentligt mindre reduktion än för barnfamiljen.

stort sett berörs endast den statliga sektorn av detta. Kommunalskatten är progressiv bara för inkomster i intervallet där grundavdraget trappas av men denna progression är relativt måttlig. En IR skulle därför inte påverka kommunalskatternas utveckling särskilt mycket. För den statliga sektorn accentueras problemet av det faktum att produktivitetsoökningarna i den offentliga sektorn är mindre än i ekonomin i övrigt. Samtidigt måste den offentliga sektorn betala i stort sett samma priser och löner för varor och arbetsinsatser som andra sektorer. För att säkra den offentliga sektorn en oförändrad andel av BNP i *reala* termer måste därför en växande andel av nationalinkomsten reserveras för den offentliga sektorn genom beskattning. Med en till nuvarande skattesystem anpassad målsättning om den offentliga sektorns tillväxt skulle de minskade automatiska skattehöjningarna efter införandet av IR göra det nödvändigt att från tid till annan öka skatteuttaget genom diskretionära beslut. Om målsättningen beträffande den offentliga sektorns utveckling motsvarar befolkningens önskemål bör det inte spela någon nämnvärd roll om man använder den ena eller den andra finansieringsproceduren. Om å andra sidan, en automatisk finansiering möjliggör genomförandet av offentliga aktiviteter som inte skulle kunna få tillräckligt stöd om skatterna samtidigt måste höjas, så resulterar IR i en mer effektiv resursallokering.

Regeringens skatteförslag

Det kan vara rimligt att avsluta denna artikel med några få kommentarer till den aktuella skattedebatten. Denna har i mycket hög grad präglats av metall-ekonomerna Allan Larssons och Per-Olof Edins förslag om att löntagarna skall avstå från en del av nästa års löneökning mot att få en skattesänkning som finansieras av en höjd arbetsgivaravgift (se Larsson—Edin a och b). Löntagarorganisationernas reaktion på förslaget tycks ha varit relativt välvillig. Att den offentliga debatten kring förslaget ändå mest har påmint om skuggboxning beror väl framför allt på intressenternas påtagliga obenägenhet att precisera hur in-

komstskattesänkningen skall utformas. Omedelbart före sommaruppehållet höll emellertid LOs Gunnar Nilsson ett tal där det framgick att LO för sin del kan tänka sig att skattesänkningen tas ut genom att folkpensions- och sjukförsäkringsavgifterna slopas. I mitten av augusti följde sedan regeringens förslag att slopa folkpensionsavgiften nästa år och samtidigt höja arbetsgivaravgifterna med 3,3 procentenheter. Låt oss se närmare på vad detta förslag innebär.

Den fråga som väl i första hand intresserar löntagarna är hur realinkomstutvecklingen 1973—74 påverkas av en sådan lösning. Eftersom det är osäkert hur mycket en höjning av arbetsgivaravgiften påverkar lönehöjningsutrymmet är det inte lätt att ge ett svar på den ställda frågan. Klart är emellertid att ett slopande av folkpensionsavgiften är likvärdig med mycket betydande bruttolöneökningar, som är större ju högre marginaleffekterna är. För en inkomstagare utan barn med en inkomst på 35 000 kr ger en skattesänkning på 1 500 kr samma ökning av den disponibla inkomsten som en bruttolöneökning på omkring 11 procent. För en inkomstagare med samma inkomst och barn skulle motsvarande bruttolöneökning vara väsentligt större.

En fråga som också är av intresse gäller storleken av de realinkomstförbättringar som kan uppnås under 1975 med ett reviderat skattesystem och realistiska inkomst- och prisökningsantaganden. Vi skall därför upprepa realinkomstkalkylerna med nya förutsättningar om skattesystemet. Det är då också rimligt att ta hänsyn till de redan beslutade ändringarna av sjukförsäkringsavgiften och de statliga BT. Sjukförsäkringsavgiften utgår från nästa år med en fast del på 300 kr och en rörlig del som i enlighet med propositionen 1973:46 antas uppgå till 1,3 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten. Det är således fråga om en höjning av sjukförsäkringsavgifterna jämfört med i år.⁷ Reg-

⁷ Uttaget av sjukförsäkringsavgift begränsas nedåt av reglen att avgiften högst får uppgå till 10 procent av beskattningsbar inkomst och uppåt av att avgift inte betalas av den del av inkomsten som överstiger 7,5 gånger

lerna om BT ändrades i våras genom att gränsen för oreducerade statliga BT höjdes från 21 000 till 23 000 kr [SFS 1973: 378]. De kommunala besluten om nästa års BT tas först i början på hösten och det förutsätts därför här att de kommunala BT är oändrade. Vad innebär nu ändringen av de statliga BT? Den betyder att alla barnfamiljer med BT och inkomster (1972) på 21 000 eller mer nästa år får 240 kr mer i BT samt att gränsen då BT upphör att utgå höjs med 1 000 kr. Det är naturligtvis

basbeloppet för januari 1974. Detta kan uppskattas till 8 000 kr. Sjukförsäkringsavgiften antas därför bli den samma (drygt 1 000 kr) för inkomsttagare med bruttoinkomster som överstiger 60 000 kr.

något överraskande att barnfamiljer med låga inkomster (under 21 000 kr) inte får någon höjning alls av det statliga BT nästa år. Det betyder självfallet att realvärdet av låginkomsttagarnas BT minskar i takt med prisstegringen. Förvånande är också att höjningarna i de fall de ges är på 240 kr antingen det finns 1 barn eller 5 barn i familjen.

Antag nu att folkpensionsavgiften slopas nästa år i enlighet med regeringens förslag, att de nya reglerna om sjukförsäkringsavgift och statliga BT tillämpas medan de kommunala BT är oförändrade samt att förvärvsinkomster och priser 1974—75 stiger med 10 procent, respektive 4,5 procent. De ökningarna av de reala disponibla inkomsterna som olika grup-

Tabell 6. Procentuell förändring av real disponibel inkomst då förvärvsinkomsten stiger med 10 procent och priserna stiger med 4,5 procent enligt 1973 års skatte- och bidragsregler. Dock har folkpensionsavgiften slopats och hänsyn har tagits till de nya reglerna om sjukförsäkringsavgift och statliga bostadstillägg. Endast en förvärvsarbete per barnfamilj.

Taxerad inkomst (1 000 kr)	inga barn		1 barn	2 barn	3 barn	4 barn	5 barn
	gifta — två förvärvsarbetande samt ogifta	gifta — en förvärvsarbetande					
5,0	+2,4	+2,2	-1,7	-2,1	-2,6	-2,8	-3,0
10,0	+3,9	+2,4	-0,6	-1,0	-1,6	-1,8	-2,2
12,0	+4,1	+2,7	-0,1	-0,6	-1,2	-1,5	-1,9
15,0	+4,0	+2,9	+0,4	0,0	-0,7	-1,0	-1,4
17,0	+4,4	+3,3	+0,7	+0,2	-0,4	-0,8	-1,2
21,0	+3,8	+3,0	+0,6	+0,2	-0,4	-0,7	-1,1
26,0	+3,3	+2,6	-1,0	-1,2	-1,6	-1,8	-2,1
30,0	+2,3	+1,8	-1,8	-1,4	-2,2	-2,4	-2,6
35,0	+1,1	+0,7	-2,4	-2,7	-3,0	-3,1	-3,6
38,0	+1,3	+0,9	-1,8	-2,8	-3,0	-3,1	-3,6
40,0	+1,4	+1,0	+0,1	-2,7	-2,9	-3,0	-3,3
42,0	+1,5	+1,1	+0,9	-1,4	-2,9	-2,9	-3,1
45,0	+1,6	+1,3	+1,0	+0,8	-2,8	-2,9	-3,0
48,0	+1,8	+1,4	+1,2	+0,9	-2,7	-2,8	-2,9
50,0	+1,9	+1,5	+1,3	+1,1	-2,1	-2,7	-2,8
55,0	+2,4	+2,0	+1,6	+1,5	+1,3	-0,8	-2,5
60,0	+2,5	+2,2	+1,9	+1,7	+1,5	+1,3	-2,4
63,0	+2,7	+2,3	+2,0	+1,8	+1,6	+1,4	-0,9
65,0	+2,3	+2,0	+1,8	+1,6	+1,3	+1,2	0,0
70,0	+1,1	+0,9	+0,7	+0,5	+0,4	+0,2	+0,1
75,0	+1,3	+1,1	+0,9	+0,7	+0,6	+0,4	+0,3
80,0	+1,5	+1,2	+1,0	+0,9	+0,7	+0,6	+0,4
85,0	+1,6	+1,3	+1,2	+1,0	+0,9	+0,7	+0,6
90,0	+1,7	+1,5	+1,3	+1,1	+1,0	+0,8	+0,7
95,0	+1,7	+1,4	+1,3	+1,1	+0,9	+0,8	+0,7
100,0	+1,5	+1,3	+1,1	+1,0	+0,9	+0,7	+0,6
125,0	+2,0	+1,8	+1,6	+1,5	+1,4	+1,3	+1,1
150,0	+1,1	+1,0	+0,9	+0,8	+0,7	+0,6	+0,5
1 000,0	+4,3	+4,2	+4,2	+4,2	+4,1	+4,0	+4,0

per av inkomsttagare i så fall skulle uppnå 1974—75 har angetts i *tabell 6* som är direkt jämförbar med tabellerna 3 och 5. En jämförelse mellan *tabell 6* och *tabell 3* visar att realinkomstökningarna för inkomsttagare med mindre än 35 000 kr i taxerad inkomst blir något större med regeringsförslagets skattesystem än med det nuvarande systemet. För inkomsttagare med inkomster som överstiger 35 000 kr blir utfallet det motsatta. Det är naturligtvis ganska klart varför det blir så. Eftersom folkpensionsavgiften erläggs med 5 procent av beskattningsbar inkomst upp till 30 000 kr sänker regeringsförslaget marginalskatterna med 5 enheter för inkomsttagare under denna gräns som motsvarar en *taxerad* inkomst på 33 750 kr. Som *tabell 1* visade fanns de högsta marginaleffekterna i inkomstintervallen ovanför 30 000 kr men dessa marginaleffekter berörs praktiskt taget *inte* av regeringens skatteförslag. Även det faktum att den eventuella skattesänkningen nästa år ökar de disponibla inkomsterna medverkar till att dra ned de procentuella ökningarna av de disponibla inkomsterna 1975 i *tabell 6* jämfört med *tabell 3*.⁸ Det kan i övrigt påpekas att *tabell 6* skulle påverkas endast obetydligt om man i enlighet med LO-propån hade antagit att även sjukförsäkringsavgiften slopas från nästa år.

Man tvingas därför konstatera att oavsett vilka förtjänster regeringens skatteförslag i övrigt har så bidrar det minimalt eller inte alls till lösning av den marginaleffektproblematik som har gett upphov till den pågående skattedebatten.

Avslutande synpunkter

Det faktum att skatte- och bidragssystemets utformning är av avgörande betydelse för möjligheterna att realisera de allokerings-, fördelnings- och stabiliseringspolitiska målen för den ekonomiska politiken och det faktum att olika grupper i samhället har olika uppfattningar om hur dessa olika mål skall prioriteras betyder naturligtvis att beslut om större ändringar av skattesystemet inte är lätta att fatta. Den senaste utdragna debatten visar detta ganska väl.

Presentationen av det nuvarande skat-

tesystemet visade klart att detta med realistiska antaganden om inkomst- och prisutvecklingen medför att barnfamiljerna med låga eller mellanstora inkomster automatiskt får försämrad privat standard om inte beslut fattas varje år om sänkta skatter eller höjda bostadstillägg. Detta kan förefalla vara en paradoxal konsekvens av systemet med BT som syftade till och givetvis också har medfört betydande köpkraftsförstärkningar för barnfamiljerna. Förklaringen är naturligtvis de höga marginaleffekterna som är inbyggda i systemet och den omständighet att BT är en inkomstkompont som inte automatiskt följer med den allmänna inkomstutvecklingen.

I skattedebatten har det ibland gjorts gällande att eftersom BT justeras varje år så kan man inte lägga ihop marginalskattesatser och marginaleffekter för BT (se t ex Larsson—Edin b). Det är givet att man kan mildra de *fördelningsmässiga* följderna av höga marginaleffekter genom att t ex öka BT utan att nämnvärt ändra marginaleffekterna. Men en sådan justering kan naturligtvis *inte* påverka individernas avvägningar vad gäller arbetsvilja och arbetsutbud. Överhuvud taget har debatten varit oklar i så måtto att man inte klart har skilt på marginaleffekternas betydelse från fördelningssynpunkt och deras betydelse för arbetsincitamenten.

Som har framgått av den relativt utförliga diskussionen av indexreglerade skatter och bidrag är IR en metod som på ett enkelt sätt påverkar såväl inkomstfördelning som arbetsincitament. Genom att IR medför sänkta marginaleffekter, speciellt för barnfamiljer med BT, förhindras till en del den automatiska ändringen av inkomstfördelningen till dessa grupperns nackdel, samtidigt som arbetsvilja och arbetsutbud ökar i den mån dessa storheter beror på marginaleffekternas höjd. IR innebär emellertid också att inkomstskatten till staten växer i långsammare takt än den annars skulle ha gjort och autonoma ökning av skatteuttaget kan behövas för att kompensera staten för detta. Något försök att uppskatta hur stor en minskning av

⁸ Skattesänkningen minskar utgångsläget genomsnittliga skattekvot och reducerar därför också värdet på elasticiteten *e*.

inkomstskatternas ökning som ett införande av IR skulle medföra har inte gjorts här. Den uteblivna skatteökningen beror bl a på prisstegringstakten och på differensen mellan marginalskattesatsen och skattekvoten för genomsnittsinkomsttagaren. En övergång till IR skulle självfallet ändra förutsättningarna för den då aktuella stabiliseringspolitiken men myndigheterna kan naturligtvis ta hänsyn härtill utan att frångå de vanliga rutinerna.

Slutligen diskuterades det av regeringen framförda förslaget om att slopa folkpensionsavgiften från nästa år. Detta skulle givetvis medföra relativt betydande skattesänkningar för låginkomsttagarna men i motsats till en indexreglering bidrar det ytterst lite till att lösa de problem de höga marginaleffekterna skapar. Med en 10-procentig inkomstökning och en prisstegring på 4,5 procent skulle en betydande del av barnfamiljerna få vidkännas realinkomstförsämringar även om regeringens skatteförslag genomförs.

Referenser

- Larsson, A.—Edin, P-O., [1973 a], "Förnya lönepolitiken", *Aftonbladet*, 5 februari
- Larsson, A.—Edin, P-O., [1973 b], "Replik om skatterna", *Metallarbetaren*, 19 februari
- Matthiessen, L., [1973], "Index-Tied Income Taxes and Economic Policy", *Swedish Journal of Economics*, årg 75, nr 1
- SOU 1973: 21, *Svensk ekonomi fram till 1977*, Stockholm
- Spånt, R., [1972], "Bör skatten indexregleras?", *Dagens Nyheter*, 28 januari
- Svensk Författningssamling* 1973: 378, 15 juni